

УДК 346.1(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-3-157-161

Оксана ПАНАСЮК[©]
доктор юридичних наук, доцент
(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Суми, Україна)

Роман КОБКО[©]
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна)

СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В оглядовій статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, розкрито сутність та зміст зовнішньоекономічної діяльності. Запропоновано авторське визначення поняття «правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності». Це здійснюваний за допомогою норм права регулюючий та упорядковувальний вплив на відповідні суспільні відносини з метою забезпечення законності та ефективності їх функціонування. Розкрито положення норм чинного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної діяльності, на основі чого надано авторську оцінку останньому.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, господарське право, Господарський кодекс, правове регулювання.

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою глобальної економіки, а також є одним із основних чинників розвитку будь-якої сучасної країни світу. Вона забезпечує можливості для збільшення виробництва, обсягів торгівлі та інвестицій, поліпшення технологій та забезпечення доступу до нових ринків збуту та послуг. У межах зовнішньоекономічної діяльності країни вступають у відносини з іншими державами з метою забезпечення своїх потреб: фінансових, економічних, політичних, соціальних тощо. Такі відносини можуть бути різного характеру, включно з експортом та імпортом товарів і послуг, інвестиціями, вибірковими формами співробітництва, обміном технологічних та наукових знань, митними процедурами, регулюванням валютних курсів, укладанням торговельних угод та інших міжнародних договорів тощо. Саме тому важливим завданням законодавця є створити якісне та ефективне нормативно-правове підґрунтя для здійснення відповідної діяльності. Водночас не можна не відмітити той факт, що на сьогодні стан відповідного регулювання в Україні бажає залишатися кращого, що зумовлює актуальність та своєчасність поданого наукового дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Науково-теоретичну основу для подальших досліджень, пов'язаних із регулюванням зовнішньоекономічної діяльності, у своїх наукових працях закладали Л. Богачова, О. Журавель, Ю. Лаврова, С. Коломацька, А. Комзюк, Ю. Орловська, В. Ткаченко, М. Цвік та багато інших. Проте з огляду на новітні виклики, що постають перед вітчизняною економікою в умовах воєнного стану, на сьогодні у зазначеній сфері залишається велика кількість проблем, що потребують стратегічних підходів, що зумовлює необхідність дослідження стану правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Мета наукового дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу напрацювань вчених та норм чинного законодавства надати оцінку стану правового регулювання

© О. Панасюк, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1621-687X>
ok1224@ukr.net

© Р. Кобко, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2928-4735>
evgeniykobko@gmail.com

зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати сутність категорії «зовнішньоекономічна діяльність»; розкрити зміст поняття правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності; здійснити аналіз норм чинного законодавства у відповідній сфері.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому зроблена спроба втілити авторське бачення на окремі проблемні аспекти характеристики стану правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічна діяльність тлумачиться як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що наявна як на території України, так і за її межами [1].

Водночас науковці також пропонують власні підходи до визначення вказаного поняття.

Наприклад, на переконання Ю. Орловської: «Зовнішньоекономічна діяльність – це форма торговельно-економічної міжнародної діяльності держави, організацій, установ усіх форм власності, пов'язана з експортом та імпортом товарів, послуг, реалізацією спільних проєктів, утворенням спільних виробничих, торговельних, транспортних структур за участю міжнародного фінансового капіталу, кредитів, інвестицій» [2].

Ми також вважаємо доречним зазначити, що останнім часом повноцінним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності є не лише держави, організації та установи, але й фізичні особи, у тому числі в межах міжнародних програм підтримки стартапів, спрямованих на інноваційні підходи до ведення бізнесу, зокрема залучення до бізнесу молоді, яка демонструє прогресивні ідеї та підходи до підприємництва.

Ю. Лавров вказує, що «зовнішньоекономічна діяльність підприємств – це сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою й науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом продукції, виходом підприємства на зовнішній ринок» [3].

Отже, зовнішньоекономічна діяльність є невід'ємною складовою частиною сучасної економіки, оскільки дозволяє країнам ефективно використовувати свої ресурси, підвищувати ефективність виробництва та стимулювати інновації та розвиток нових технологій. Тож під вказаним поняттям доцільно розуміти комплекс економічних процесів, що відбуваються між різними країнами та міжнародними організаціями, а також підприємствами, корпораціями, фізичними особами тощо, які взаємодіють у сфері торгівлі, інвестицій, фінансів, технологій та інформації тощо.

З огляду на багатоаспектність та різноманітність видів зовнішньоекономічної діяльності важливим, як вже зазначалось раніше, є належне нормативно-правове врегулювання відносин, які виникають у відповідній сфері. У Популярній юридичній енциклопедії В. Гіжевського, В. Головченко та інших правове регулювання розуміється як «здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо» [4, с. 369].

На наше глибоке переконання, досить цікавою позицією є виокремлення авторами в контексті правового регулювання впливу на поведінку і окремо впливу на свідомість громадян. Це є доволі важливим моментом, адже покликанням правового регулювання є не лише упорядкування разових актів поведінки, але також і формування на державному рівні особливих світоглядних засад, що є більш сталими, наскрізними щодо окремих видів поведінки осіб.

Відповідно до погляду А. Комзюка «правове регулювання – це специфічний вплив, який здійснюється правом як особливим нормативним інституційним регулятором. При цьому правове регулювання має цілеспрямований, організаційний, результативний характер і здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституту утворення – регулятора» [5, с. 47].

Погоджуючись із видатним вченим-адміністративістом, ми, по-перше, звернемо увагу на те, що дослідник розглядає феномен правового регулювання крізь призму позитивістської школи права. Водночас ми доречним звернутися також до природно-

правової школи права, вважаємо адже сам феномен правової матерії, на який також посилається дослідник, має і природно-правові витoki: відчуття, свідомість людини як окремих цілісний феномен.

Окремі дослідники зазначають, що на дієвість правового регулювання впливають такі чинники: 1) досконалість нормативної основи правового регулювання; 2) стан юридичної практики на рівні правозастосування; 3) соціально-правові передумови правового регулювання; 4) відповідність юридичної норми стану правосвідомості й моралі, рівню загальної культури, громадській думці суб'єктів; 5) відповідність норм реальним потребам та інтересам тих суб'єктів, відносини між якими вона має регулювати, відображати й враховувати [6-7].

Акцентуємо на досить комплексному та глибинному баченні передумов дослідниками. Одночасно досить проблемним моментом є врахування громадської думки, бо ми стоїмо на тому, що громадськість як соціальний інститут потребує диференційованого підходу, виокремлення на науковому рівні окремих видів та типів громадських організацій для подальшої розбудови цього інституту, у тому числі в частині організації ефективного залучення громадськості до оцінювання як нормативно-правових актів, так і діяльності окремих органів державної влади з практичного втілення зазначених норм.

Також, як зазначає С. Бандурка, на ефективності правового регулювання вищевказаної сфери позначаються основні проблеми економічної безпеки фізичних осіб-підприємців, а саме низьку ефективність їх діяльності, недосконалість податкової системи країни, нездорову конкуренцію, відсутність високопрофесійного кадрового потенціалу [8, с. 174].

Отже, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності являє собою здійснюваний за допомогою норм права регулюючий та упорядковувачий вплив на відповідні суспільні відносини з метою забезпечення законності та ефективності їх функціонування. Особливістю такого регулювання є те, що воно має цілеспрямований вплив та реалізується за допомогою низки спеціальних інструментів та засобів.

Для того щоб надати оцінку стану правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, необхідно розглянути зміст основних нормативно-правових актів, за допомогою норм яких воно здійснюється.

Насамперед відмітимо Конституцію України та міжнародні нормативно-правові акти. Зокрема, Основним законом регулюються найбільш важливі засади функціонування економіки загалом, а також основи побудови чинного законодавства у відповідній сфері. Що ж до міжнародних документів, то серед останніх треба виділити такі, як Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ) від 30.10.1947 р., Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р., Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів, підготовлені Міжнародною торговою палатою 1953 р. тощо.

На національному рівні передовсім треба зазначити Господарський кодекс України, Глава VII якого присвячена зовнішньоекономічній діяльності. Відповідно до вказаного нормативно-правового акта держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1].

Серед вказаних документів треба виділити Постанови КМУ: «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 рік» від 27 грудня 2022 р. № 1466; «Про затвердження Порядку видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком» від 13 лютого 2019 р. № 104; «Деякі питання реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні» від 23.10.2019 № 893 тощо.

Висновки. Отже, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що на сьогодні стан правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна оцінити неоднозначно. З одного боку, на законодавчому рівні було розроблено велику кількість

нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовано на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері. Зазначимо і наявність єдиного кодифікованого акта – Господарського кодексу України. А з іншого боку, відповідне законодавство має низку прогалин і недоліків, які потребують опрацювання та вирішення. Зокрема, як вбачається, чинний Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» є застарілим та не відповідає реаліям та викликам сучасності.

Список використаних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
2. Орловська Ю. В., Дугінець Г. В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. Ю. В. Орловської. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2010. 302 с.
3. Лаврова Ю. В. Економіка підприємства та маркетинг : конспект лекцій. Харків, 2012. URL: <http://buklib.net/books/37178/>(дата звернення: 21.06.2023).
4. Популярна юридична енциклопедія / ред. рада: В. С. Ковальський (кер.), В. К. Гіжевський, В. В. Головченко та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
5. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002/ 336 с.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Львів : Край, 2007. 192 с.
7. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 262–267.
8. Бандурка С. С. Правове забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності: досвід окремих країн та можливості його використання в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 172–178.

Надійшла до редакції 22.08.2023

References

1. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist [On foreign economic activity] : Zakon Ukrainy vid 16.04.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#Text> (access date: 15.06.2023). [in Ukr.].
2. Orlovska, Yu. V., Duhinets, H. V. (2010) Upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu pidpriemstva [Management of foreign economic activities of the enterprise] : navch. posib. dla studentiv vyshch. navch. zakl. / za red. Yu. V. Orlovskoyi. Dnipropetrovsk : ART-PRES, 302 p. [in Ukr.].
3. Lavrova, Yu. V. (2012) Ekonomika pidpriemstva ta marketynh [Business economics and marketing] : konspekt lektsii. Kharkiv. URL: <http://buklib.net/books/37178/> (access date: 21.06.2023). [in Ukr.].
4. Populiarna yurydychna entsyklopediia [Popular legal encyclopedia] / red. rada: V. S. Kovalskyi (ker.), V. K. Hizhevskiyi, V. V. Holovchenko ta in. Kyiv : Yurinkom Inter, 2002. 528 p. [in Ukr.].
5. Komziuk, A. T. (2002) Zakhody administratyvnoho prymusu v pravookhoronni diialnosti militsii: poniattia, vydy ta orhanizatsiino-pravovi pytannia realizatsii [Measures of administrative coercion in law enforcement activities of the police: concepts, types and organizational and legal issues of implementation] : monohrafiia / za zah. red. prof. O. M. Bandurky. Kharkiv : Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. sprav, 336 p. [in Ukr.].
6. Rabinovych, P. M. (2007) Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy [Basics of the general theory of law and the state] : navch. posib. Lviv : Kray, 192 p. [in Ukr.].
7. Chemodurova, A. (2020) Pravove rehuliuвання ta yoho efektyvnist u suchasnomu sviti [Legal regulation and its effectiveness in the modern world]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 4, pp. 262–267. [in Ukr.].
8. Bandurka, S. S. (2019) Pravove zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytskoi diialnosti: dosvid okremykh krain ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [Legal provision of economic security of business activity: experience of individual countries and possibilities of its use in Ukraine]. *Yevropeiski perspektivy*. № 3, pp. 172–178. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oksana Panasiuk, Roman Kobko. State of legal regulation of foreign economic activities. It has been proven that foreign economic activity is an integral part of the modern economy, as it allows countries to effectively use their resources, increase production efficiency, and stimulate innovation and the development of new technologies. It is argued that this concept should be understood as a complex of economic processes occurring between different countries and international organizations (enterprises, corporations, etc.) that interact in the sphere of trade, investment, finance, technology and information, as well as other types of economic relations.

It is argued that the legal regulation of foreign economic activity is a regulatory and orderly

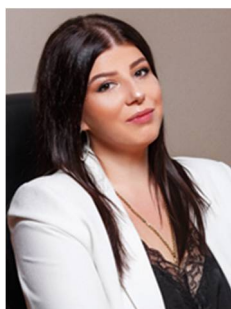
influence on relevant social relations carried out with the help of legal norms in order to ensure the legality and efficiency of their functioning.

It was established that today the state of legal regulation of foreign economic activity can be assessed ambiguously. So, on the one hand, at the legislative level, a large number of normative legal acts of different legal force were developed, the norms of which are aimed at regulating social relations in the relevant sphere. On the positive side, it is also worth noting the existence of a single codified act – the Economic Code of Ukraine. On the other hand, the relevant legislation has a number of gaps and shortcomings that need to be worked out and resolved. In particular, as can be seen, the current Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" is outdated and does not meet the realities and challenges of today.

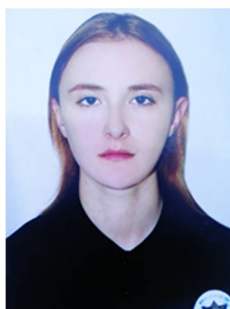
Keywords: *foreign economic activity, economic law, Economic Code, legal regulation.*

УДК 347.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-3-161-167

**Кристина
РЕЗВОРОВИЧ**[©]
доктор юридичних
наук, доцент

**Даніела
ГОЛУБЄВА**[©]
курсант

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДИНИ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено аналіз поняття анатомічних матеріалів людини з погляду цивільного права, досліджено проблематику визначення їх як об'єктів цивільних прав і правовідносин, актуалізовано питання укладення договору про надання медичних послуг із трансплантації, а також наведено авторитетні погляди вчених щодо питання видів договорів про надання медичних послуг із трансплантації. За результатами дослідження було зроблено висновки щодо визначення місця анатомічних матеріалів людини в системі об'єктів цивільного права, а також щодо порядку укладення договору про надання медичних послуг із трансплантації та його видів залежно від видів донорства, запропоновано найбільш ймовірні шляхи вирішення проаналізованих у статті проблем.

Ключові слова: *анатомічні матеріали людини, трансплантація, донорство, цивільно-правове регулювання, об'єкт цивільних прав і правовідносин, річ, цивільно-правовий договір, договір про надання медичних послуг із трансплантації, договір донорства, договір трансплантації, медичні послуги.*

Постановка проблеми. Сьогодні неабияк важливим аспектом медичної реформи в Україні є розробка і запровадження відмінного та дієвого механізму правового регулювання суспільних відносин у сфері трансплантології. Правове регулювання трансплантології є складним питанням, яке насамперед стосується дотримання законних прав донорів і реципієнтів. Проте сучасне законодавство у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини має переконливу кількість прогалин теоретичного і практичного характеру, які потребують негайної ліквідації. Однією з таких є визначення правового статусу анатомічних матеріалів людини в системі об'єктів цивільних прав, а отже, предмет аналізу цієї наукової роботи є на порядку денному.

© К. Резворович, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

goldkristina@gmail.com

© Д. Голубева, 2023

ddanielagolubevaa@gmail.com